

V soboto je Društvo slovenskih katoliških izobražencev v Cankarjevem domu v Ljubljani priredilo simpozij z naslovom Slovenska duhovna in politična drama v 20. stoletju, o mestu in vlogi katoličanov, o preteklih dejstvih in prihodnjih perspektivah. Na simpoziju je s svojimi prispevki nastopilo devet vidnih izobražencev.

Prvi, Janez Juhant, je nastopil s prispevkom Katoliški tabor pred drugo svetovno vojno. Zgodovinar Stane Granda je govoril o političnem življenju v stari Jugoslaviji s posebnim ozirom na liberalce in

Fotografije: Gregor Pohleven

Genocid in demokracija

krščanske socialiste. Janez Zdešar je govoril o delovanju Komunistične partije Slovenije pred drugo svetovno vojno. Zgodovino revolucionarne dejavnosti slovenske in jugoslovanske KP med obema vojnoma je razdelil na dve obdobji. Začetek prve, ki je trajala med letoma 1920 in 1929, je označeval predvsem nasilni revolucionarni zagon, ki je upal, da bo boljševiška revolucija v nekaj letih s pomočjo Sovjetske zveze in pod vodstvom Kominterne zajela vso Evropo. Dvignili so se komunistični upori, stavke, oboroženi spopadi. Dobo od leta 1929 do 1941 je zaznamoval z novimi in pomlajenimi kadri, z notranjo reorganizacijo, s šolanjem kadrov v Moskvi pod okriljem Kominterne, z udeležbo svojih članov in privržencev v španski revoluciji, v Sloveniji od leta 1935 dalje pa s taktiko t. i. ljudskih front. Za obe dobi so značilni oboroženi poskusi revolucionarnega prevzema oblasti. Predavatelj je omenil dogodek na Zaloški cesti leta 1920, organiziranje proletarskih akcijskih čet (PAČ) leta 1923, spopad v Trbovljah leta 1924, oklic revolucije leta 1929, mariborsko afero leta 1932 in Titovo pripravo revo-

lucije leta 1940 v Jugoslaviji, ki jo je nato Komintern prepovedala.

Medvojno nasilje

Stane Okoliš je obravnaval drugo svetovno vojno na Slovenskem. Dejal je, da je zanj poleg okupacije značilno revolucionarno ozadje. Komunizem se je spravljal nad svojega nasprotnika s sistematičnim nasiljem. In vedno je zmagovala njegova revolucionarna logika. Poboji Slovencev so si sledili spomladi 1942, jeseni 1943 in poleti 1945. Vedno vse za uspeh revolucije. Civilizirani svet je klonil pred barbarstvom. Slovenska tradicionalna politika je pred temi dogodki vedno ostala brez moči. Glavna žrtev medvojnih dogodkov so slovenski katoličani, ki so z uporabo partijskemu terorju od poletja 1942 pokazali, da je bila prav v njih tista civilizacijska moč, ki je prepoznala, da je z nastopom t. i. NOB okupacija med vojno samo še okvir, v katerem se je dogajala revolucija, je poudaril Okoliš.

“Partija je povojne množične poboje izvedla v funkciji zavarovanja re-

volucije, kajti revolucija se je po koncu vojne nadaljevala,” je dejal. “Katoličani, ki so največje žrtve slovenskega holokavsta, so živeli v zavesti vrednosti in pomena načel. V zmagi komunizma, katerega načela trenutne koristi, za katere se ne izbirajo sredstva, za katere nasilje, laž ali prevara vedno najdejo opravičilo, je bilo zanje tudi neke vrste pohujšanje. Nekaj podobnega kot velja za vlogo krščanskih socialistov, ki so s partijo sodelovali in ji pomagali pri njeni igri s slovenskim narodom. Partija je iz prve faze leninistične revolucije, iz NOB, naredila mit, ki naj bi jo opravičeval v njeni sli po oblasti. A mit se kaže kot laž.”

Odpor proti nasilju

Anton Drobnič je govoril o katoliški dilemi med drugo svetovno vojno. Slovenski katoliški odpor proti boljševiški nasilju je bil neizogibno dejanje, je dejal. V razmerah sovražne okupacije in komunistične smrtno grožnje bi slovenski katoličani lahko začasno preživeli samo, če bi se komunistom popolnoma podredili in sodelovali pri njihovih zločinih. Tega niso mogli in niso smeli storiti. Ostala jim je samo oborožena samobramba. Ta pa je bila mogoča samo s soglasjem okupatorja, ki je moral skrbeti za življenje in varnost prebivalcev okupirane dežele. Če tega sam ni mogel ali ni hotel, je bil po mednarodnem pravu dolžan to prepustiti domačinom, t. j. slovenskim oboroženim varnostnim silam. Vaške straže in slovenski domobranci zato niso bili del okupatorjevih sil, ampak so bili po določbah haaskih konvencij domača, slovenska oborožena sila.

Pravijo, da je bilo v gozdovih dovolj prostora tudi za nekomunistično vojsko, vendar se samo od prostora ne da niti živeti niti bojevati. Že partizanska vojska je revno slovensko podeželje povsem izčrpala. Predvsem pa je neresno prezreti, da so partizani že

Tamara Griesser Pečar je predstavila povojno nasilje nad Cerkvijo.

16. septembra 1941 pod grozno smrtno prepovedali vsako organiziranje zunaj svojega nadzora. Sožitje dveh gveril torej ne bi bilo mogoče, medsebojni spopadi ne bi bili nič manjši, civilno prebivalstvo pa bi bilo brez obrambe še bolj neusmiljeno izpostavljeno tako partizanskemu terorju kot zločinskim okupatorjevim represalijam. Nemožnost dveh gveril ne izhaja samo iz komunističnih odlokov, ampak je izkazana tudi z njihovimi dejanji. V Sloveniji je bila v gozdovih tudi nacionalna ilegala, slovenski četniki. Partizani so jih napadali vsaj tako srdito kot druge in ujete četnike so prav tako zverinsko pomorili.

Režim in Cerkev

Tamara Griesser Pečar je svoj prispevek naslovlila Odnos komunistične oblasti do Cerkve in katoličanov v Sloveniji. Uvodoma je dejala, da je bila Katoliška cerkev vse do prevrata 1990 za komunistično oblast notranji sovražnik številka ena. "Tako je že v poročilu notranjega ministrstva

z volilnih list, omejevanjem verouka, odpravljanjem cerkvenih šol, z agrarno reformo in nacionalizacijo, z omejevanjem verskega tiska, s tem, da so nune morale zapustiti bolnišnice, sirotišnice, domove za onemogele, čeprav zanje ni bilo nadomestive, pa že od vsega začetka z aretacijami in sodnimi procesi. Posege proti Cerkvi je koordinirala Ozna oziroma Udba. Večina duhovnikov in redovnikov je imela težave z oblastjo.

Teorija in praksa

Ljudje se danes sicer radi spominjajo, je dejala zgodovinarica Helena Jaklitsch v svojem prispevku Teorija in praksa totalitarizma, kako je bilo v času socializma poskrbljeno za enakopraven položaj vseh, ki ni bilo izstopanja in ne delitve na bogate in revne, kot se čedalje bolj dogaja v današnjem času, pri tem pa pozabljajo, da so bile tudi takrat razlike, a se o njih ni govorilo. Tako so borci že takrat uživali številne privilegije, do katerih drugi niso bili upravičeni, in ti jim ostaja-

življenjem vsakega posameznika. V ta namen je ustanovila tudi fakulteto za sociologijo, politične vede in novinarstvo oziroma današnje FDV, na kateri so vzgajali "preverjene kadre" za ustvarjanje, manipuliranje in vzdrževanje javnega mnenja.

Močno razvejana Udba, ki naj bi bila imela v najboljših časih celo okoli 150.000 špicljev, je s svojo nevidno navzočnostjo tako ustrahovala ljudi, da se je večina zaradi lastne varnosti in varnosti svojih družin odpovedala vsakemu javnemu izražanju mnenja. S tem pa je partija dosegla cilj.

Vse do konca 80. formalna opozicija ni bila dovoljena, proti oblasti so nastopale le posamezne intelektualne skupine, ki so se zbirale okoli kulturniških in filozofskih revij, ter občasno študentje. Od 50. let dalje je dejavnost intelektualnih opozicijskih skupin tiho dopuščala, vendar je sama določala mejo strpnosti. Tako je občasno posegla v delovanje skupine ali posameznika z obsodbo, administrativnimi ovirami (prepo-

ciplinirala lastne vrste, s tretjo je pokorila liberalce, da si ne bi česa domišljali. Potem je imela štiri desetletja mir.

Tako se je končala boljševiška agresija na slovenski narod, ki se je začela junija 1941 po nemškem napadu na Sovjetsko zvezo. Po nizu nelegitimnih političnih dejanj, kot je ustanovitev Vosa 15. avgusta 1941 in uzurpacija pravice do odpora s strani komunistične OF 16. septembra 1941, je partija začela s terorjem nad vidnejšimi slovenskimi ljudmi. S tem so komunisti dosegli dvoje: pretrgali so normalen razvoj nacionalnega odpora, ki je že obstajal, in izvalili odpor tistih, nad katerimi so izvajali teror, ali drugače, izzvali so državljansko vojno. Pri tem je prišlo do temeljne dislokacije, ki jo še najbolj izrazimo, če ji rečemo prehod iz naravnega stanja v nenaravno: namesto naravne, vsenarodne, iz različnih političnih sil sestavljene rezistence, je nastala umetna, ki ni imela več prvinske vloge in je rabila izključno parcialnemu partijskemu interesu.

Helena Jaklitsch je govorila o teoriji in praksi totalitarizma.

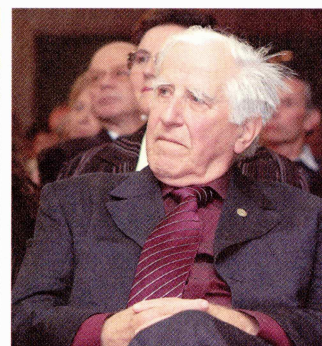
Anton Drobnič je predstavil katoliško dilemo med vojno.

Janez Zdešar je govoril o pripravah na revolucijo.

Stane Okoliš je orisal dogodke med vojno.

Justin Stanovnik je govoril o nasilju in njegovih žrtvah.

novembra 1945 označena kot 'hrbtenica reakcije', ki je 'stala vedno radi svojih privilegiranih in družbenih pozicij ... na najbolj reakcionarnem stališču'. In še zadnji Priročnik za delo milice jo je leta 1985 opredeljeval kot pglavitnega notranjega sovražnika in ji zaradi tega posvečal veliko pozornost." Cilj poveljne oblasti je bil notranjega sovražnika v očeh vernikov vsaj moralno onemogočiti in s tem znižati njegov vpliv, če že ne odpraviti. Tudi zamisel ustanovitve narodne Cerkve je propadla. 'Ljudska oblast' je začela takoj po vojni ukrepati proti Cerkvi kot instituciji in posameznim duhovnikom in redovnikom: s hišnimi preiskavami, s stano- vanjskim utesnjevanjem, brisanjem

jo tudi danes oziroma se celo prenašajo na njihove potomce. Politično angaziranje je bilo strogo omejeno s pravili komunistične partije, ki je šla celo tako daleč, da merilo za pridobivanje delovnih mest ni bila strokovnost, temveč "moralno-politične kvalitete" (kaj je to pomenilo, vemo vsi) in članstvo v partiji. Taki ljudje so imeli prednost na vseh področjih, medtem ko so se drugi, med njimi katoličani, lahko udeleževali predvsem na kulturnem, znanstvenem in športnem področju, ki ni bilo tako močno pod nadzorom komunistične oblasti.

Tedanja oblast ni dovoljevala nobene kritike na svoj račun, in da bi preprečila vsakršno opozicijo, je uvedla strog nadzor nad javnim in zasebnim

ved revije, odpušcanje z dela, odvzem ali nepodaljševanje potnih listov, aretacije posameznikov, spomnimo se primera Jožeta Pučnika ...). Zgodovinar Jože Dežman je govoril o odnosu sedanosti do totalitaritma.

Hladna vojna

Potem ko je partija po koncu vojne zmagala, je dejal Justin Stanovnik, in uvedla totalitarno diktaturo, je izvedla še tri ustrahovalne akcije zgodovinskega značaja: genocidno je dala pomoriti slovensko domobransko vojsko; za komuniste je postavila ustanove, kot je Goli otok; srednjemu razredu je prirejala procese in ga razlašala. S prvo akcijo je paralizirala večino tradicionalne kulture, z drugo je dis-

Tako moramo reči, da rezistence kot rezistence ni bilo več. Namesto bojnega razmerja rezistenca – okupator je bilo vzpostavljeno drugo prevladujoče bojno razmerje: partija – slovenski narod. Tako je postala Slovenija edini prostor v Evropi, kjer se hladna vojna ni začela maja 1945, ampak štiri leta prej. Hladna vojna, ki smo jo, sledeč vsebinski semantiki, označili za vojno proti boljševiškem totalitarizmu, se je v Sloveniji začela tako zgodaj zaradi nujnega odpora proti boljševiški agresiji. Slovenska protiboljševiška rezistenca je tako stopila v integralno logiko druge svetovne vojne, ki je bila vojna proti ideologiji in praksi totalitarizma ali vojna za civilizacijo, je dejal Stanovnik.

V. M.